

İLKE

Atatürk ve Cumhuriyet

YEKTA GÜNGÖR ÖZDEN

(Anayasa Mahkemesi Önceki Başkanlarından)

Büyük başarılarla tarihe geçen Osmanlı İmparatorluğu 36 padişah, 235 sadrazam ile 623 yıl sürmüş, baskıcı ve dinci kişisel yönetimin neden olduğu gerileme ve yıkılma dönemindeki tutarsızlıklar, ekonomik güçlükler ve toprak kayıplarının içine düşürdüğü durumlara dayanamayıp yaşamına son verilmiştir. Uygarlığın çağdaş olanaklarından yoksun kalan Osmanlı toplumu giderek kötülöklere düşmüş, savaşlarda yitirdiklerinin acılarıyla yürekleri dağlanan aileler umutsuzluk ve çözümsüzlökle kıvranmış, Batının sömürgesi işlemleri uyulanan ölkemiz yayılmacı emperyalist dışgüçlerin işgaline uğramış, işbirlikçi iktidarın ihanetlerine eklenen isyanlarla karanlık tüm ağırlığıyla üzerimize çökmüştü. Yokluk, düşkünlük ve yalnızlık yurtseverleri değişik düşüncelerle uğraştırırken öğrencilik yıllarından beri ölkesinin geleceğine ilişkin tasarıları olan Çanakkale kahramanı Mustafa Kemal Atatürk sevip saydığı, kendisine güvenen halkının başına geçerek müdafaa-i hukuk ruhu ve kuvay-ı milliyeye ateşle atıldığı Ulusal Kurtuluş Savaşı'nı, Millî Mücadele adıyla anılan ölüm-kalım girişimini başlatmıştı.

Kimsenin önerisi, dayatması ve herhangi bir yardımı olmadan Erzurum ve Sivas Kongrelerini toplayarak başladığı yolculuğa kendinin ustaca 9. Ordu Müfettişliğine (sonra 3. Ordu oldu) atanmasını sağlamış, 19 Mayıs 1919'da çıktığı Samsun'dan sonra 22 Haziran 1919'da "Bu ulusun bağımsızlığını yine bu ulusun istenci ve direnci kurtacaktır." açıklığını taşıyan Amasya Genelgesi'ni kaleme alarak Anadolu İhtilâlî bayrağını açmıştır. Bu kutsal yürüyüş 23 Nisan 1920'de tam bir hukuksal kurumlaşma olan TBMM'nin açılışıyla ilk evresini tamamlamıştır. Meclis'in açılması kanımca Cumhuriyetin kurulmasıdır.

Adı, 1921 Anayasası'nın 29 Ekim 1923'de değiştirilmesiyle konulmuştur.

Cepheden cepheye koşarak yaşamını adadığı ölkesini düşmanlardan kurtarıp esenliğe çıkarmayı amaçlayan Mustafa Kemal, geleceğe ilişkin düşüncelerini 1905'de arkadaşlarına (Ali Fuat Cebesoy anılarında açıklıyor), 1908'de gazeteci-diplomat Rus İvan Malinov'a (Prof. Dr. Şerafettin Turan Türk Dili dergisine yazdı), Erzurum Kongresi sonrasında Mazhar Müfit Kansu'ya anlatıyor: Türkiye'de cumhuriyet kurulacaktır, lâtin harfleri kullanılacaktır, kadınlar örtünmeden kurtarılacaktır. Bunlar konuşmalarının önemli bölümleridir. Öbür sözü de Kongre öncesinde

Mazhar Müfit Kansu'nun "Mücadele başarıya ulaşırsa yönetim biçimi ne olacaktır?" sorusuna hiç duraksamadan verdiği "Hiç kuşkusuz cumhuriyet!" yanıtıdır. 30 Ağustos 1922 zaferine İsmet İnönü'nün önerisiyle "Başkomutan Meydan Savaşı"adı verilmişti. Zaferin getirdiği sonuçların Cumhuriyete giden yolu açtığı unutulmamalıdır.

1 Kasım 1922'de 308 nolu TBMM kararıyla saltanatın kaldırılmasını, sınırlarımızın kesinleştiren 24 Temmuz 1923 günlü Lozan Barış Antlaşması izlemiştir. Kimi arkadaşlarının karşı çıkmasına, "saltanat ve hilâfeti kurtarma amacıyla girilen savaş" görüşüyle padişah yandaşlığının değişik anlatımlarla öne sürülmesine ve Mustafa Kemal'i engelleme çabalarına ödün verilmemiş, gece üzerinde çalışılan metnin CHP Meclis Grubu ve TBMM çoğunluğunun benimsemesiyle 29 Ekim 1923'de cumhuriyet "hükûmet biçimi" olarak ilân edilmiştir. Mustafa Kemal 15-20 Ekim 1927'de toplanan CHP II. Büyük Kurultayı'nda, sonu Türk Gençliğine Sesleniş'le biten 36,5 saatlik Büyük Söylevi'nde bu oluşumu belgeleriyle, destansı biçimde anlatır. Olaylara dayandırarak anlattığı gelişmeler, her alanda tam bağımsızlığı, özgürlüğü, ulusal egemenliği ve aydınlanmayı amaçlayan Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın amacına uygun bir yapılanmayı kanıtlamaktadır. 20 Nisan 1924 günlü, 491 nolu ilk Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (Teşkilâtı Esasiye Kanunu)'nın, sonraki 1961 ve 1982 Anayasalarının I. maddesiyle cumhuriyet devlet biçimi olarak benimsemiş, anılan anayasaların sırasıyla 102/4., 9. ve 4. maddelerine göre cumhuriyet biçiminin değiştirilmesi önerisi bile yasaklanmıştır. Bu durum, yaşamsal önemin kanıtıdır.

NEDİR?

Cumhuriyet, yönetenlerin yönetilenler tarafından, denetlenmek ve değiştirilmek koşuluyla belli bir süre için seçildiği düzenin adıdır. Tam eşitlikçi bir yurttaşlar düzeni, tam bir halk demokrasisidir. Atatürk, 29 Ekim 1933'deki Onuncu Yıl Söylevi'nde "Temeli Türk kahramanlığı ve yüksek Türk kültürü" olarak nitelediği cumhuriyetin, demokrasinin yaşama geçiş biçimi ve yönetimdeki adı olduğunu Türk Ulusu'nun yaradılışına ve karakterine en uygun rejim bilinerek seçildiğini söylemiştir. 4 Aralık 1923'de "Biz bu cumhuriyeti kanla kurduk" sözünden sonra 1 Kasım 1928 TBMM'ne açış konuşmasında "... cumhuriyet bilhassa kimsesizlerin kimsesidir" demiştir.

Kişilikleri, eğitimleri ne olursa olsun Osmanlı ailesinde babadan oğula geçen ve nice kanlı olaylara neden olan yöneticilik artık ulusun kendi istencini yansıtan çağdaş bir düzeye yükselmiştir. 30 Ağustos zaferini kazanan TBMM Ordularının ulusuna armağanı olan cumhuriyetin sahibi tüm Türk Ulusu'dur. Atatürk'ün özdeyiş değerli, çok anlamlı "Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türkiye halkına Türk Ulusu denir." sözü hiçbir soy ve

inanç ayrımı gözetmeksizin ümmetten ulus düzeyine, kul-kölelikten yurttaşlığa yükselen toplum ve insan ögesinin bölünmez bütünlüğünü ve özgün niteliğini vurgulamaktadır.

Osmanlı enkazını kaldırıp küllerini temizleyerek kurulan cumhuriyet, yurttaşlarından kurumlarına değin yepyeni bir yapıdır. Anlayıştan ilkelere ve kurallara uzanan açılımında insan değerinin üzerine yaşamın vazgeçilmez gereklerini koyarak hak ve özgürlüklerle taçlandırmıştır.

20 Ocak 1921 günlü, 85 nolu TBMM Anayasası'nın 1. maddesindeki "Egemenlik kayıtsız koşulsuz ulusundur. Yönetim yöntemi, halkın geleceğini eylemli biçimde kendisinin yönetmesi ilkesine dayanmaktadır" açıklığıyla hedeflenen cumhuriyet ve egemenliği gökten yere indirip gerçek sahibinin eline bırakan lâiklidir.

Cumhuriyet sözcük olarak hukuksal, toplumsal ve siyasal alanda genel bir anlam taşımakla birlikte ona asıl değerini veren uygulama biçimi ve nitelikleridir.

Birçok devlet cumhuriyet adını taşımakta ve ulusal kurtuluş savaşı vererek dünyaya örnek olan ve "Türk Mucizesi" olarak adlandırılan başarının simgesi olamamıştır. Günümüzde kimi ruhsal ve beyinsel bozuklukların, kimi siyasal eğilimlerin, inanç katılıklarının, çıkarıcılıkların ve aymazlıkla, sapkınlıkların yansıması olan karşıtlıklar, numaralandırma çabaları, bilinçsizliğin ve değerbilmezliğin ibret verici örneklerindedir.

10. Yıl Marşı ile övüncümüzü ve kıvancımızı coşkuyla açıklamamız, 1930'larda dünyadaki 12-13 cumhuriyetin önde gelenlerinden gösterilen Türkiye'nin gerçeklerinden kaynaklanmaktadır. Özellikle 1950 sonrası verilen ödünlerle yöneticilerin ağır kusurları sonucu cumhuriyet kan yitirmeye başlamıştır. 84. yıldönümünü kutladığımız günümüzde "100. yılını kutlayabilecek miyiz?" endişelerine tanık olmak üzücüdür. Atatürk'ü ve cumhuriyeti yeterince anlamadığımız, anlatamadığımız, değerlerini bilemediğimiz gerçeği, sorumluluğumuzu ve hepimizin yanlışlık ve yanlışlıklarını gündeme getirmektedir.

DURUM

Yanlış bir insan hakları, özgürlük, demokrasi, din, lâiklik anlayışı, duygusallık, inat, zıtlasma, partizanlık ve kötü siyasetle toplumsal barış bozulmuş, en büyük insanlık suçu terörle ulusal dayanışma sarsılmış, gereksiz düzenlemelerle cumhuriyetin niteliklerinden arındırılması aymazlıkları yeğlenmiştir.

Cumhuriyet yalnız sözcük değildir. Nitelikleriyle bir bütündür. Anayasa'nın

2. maddesinin "...demokratik, lâik, sosyal bir hukuk devletidir." dediği yapı, cumhuriyetin tanımıdır. Bu kutsal yapıyı niteliklerinden soyutlamak, yalnız sözde ve kâğıt üzerinde bırakmak, açılımıyla ilgili maddelerden çıkararak yalnız tanıtımda korumak cumhuriyetten yararlananların, onu koruma andı içenlerin katlanabileceği bir durum değildir.

Tekil devlet yapısını, bir ulus gerçeğini, ülkenin tümlüğünü bozarak toprak koparıp ayrı devlet kurma çabasında olanlarla destekçileri iç ve dış odakları gözetirsek, eleştiri ve önerilerinin doğrultusunu kavrarsak karşılaştığımız tehlike daha iyi anlaşılır.

Dinlerin olduğu yerde bulunup olmadığı yerde bulunmayan, devletin dinden bağımsızlığını, aklın özgürlüğünü anlatan lâiklik asla din karşıtlığı değildir. Başta din ve vicdan özgürlüğü olmak üzere her tür hak ve özgürlüğün güvencesidir. Bağımsızlığın, demokrasinin, çağdaşlığın kaynağı; siyasal, hukuksal ve ulusal birliğin dayanağı; eşitliğin, kardeşliğin, dostluğun, akılcılığın, bilimselliğin, barışın, uygarlığın en elverişli iklimidir.

Laiklik sayesinde geldiğimiz ve ulaşmayı amaçladığımız güzellikler ve günler, köktendinci sömürücülerin kötülükleriyle kararmaktadır. Lâik Atatürk cumhuriyeti yönetiminin karşıtlarının eline geçmesi, koruyucularının ve sorumlularının bağışlanmaz tutumlarına bağlanmalıdır.

Gereksiz tartışmalarla zaman ve emek yitirmekte, cumhuriyeti gönendirerek Türk Devrimi'nin temeli olan Atatürk ilkeleri güçlendirecek yerde karalama ve geçersiz kılma uğraşları sürdürülüp yaygınlaştırılmakta, Anayasa ile oynayarak AB ve ABD özlemleri doğrultusunda dinci düzenin yolları döşenmektedir.

Bizi dünya uluslar ailesi içinde onurlu ve saygın yerimize oturtan, her alanda Türk Devrimi'nin açılımlarıyla başka ülkelerde yüzyıllarca başarısız gelişmeleri 10-15 yıla sığdıran, yollar, demiryolları, köprüler, uçak alanları, kara, deniz ve hava limanları, hastaneler, okullar, üniversiteler, kitaplıklar kazandıran, günün olanaklarıyla donatıp yapılarla bayındır kılan, yabancıların yanında düşkün kalmaktan kurtaran cumhuriyet ulusal onurumuzun simgesidir. Cumhuriyetin kazandırdıkları olmasa AB üyeliği söz konusu olamazdı.

Günümüz dünyasında 54-55 müslüman çoğunluklu ülkelerden hiçbirinde islâmiyet Türkiye'deki kadar mutlu ve özgür yaşanmamaktadır.

Bu ülkelerin hepsindeki cami toplamından fazlası yalnız Türkiye'de vardır. Hiçbir yurttaşın dinsel görevlerini ve dininin gereklerini yerine getirmesinde kamu düzenini olumsuz etkilemedikçe hiçbir engel ve sınır yoktur. Devletin her görevi, her katı, ülkeninin her yeri herkese açıktır.

Osmanlı döneminde azınlıkların dinsel görevlerinin vergi karşılığında yerine getirebildikleri, üç tür okul, beş tür mahkeme ve onbeş tür nikâh olduğu gözardı edilmemelidir.

3 Mart 1924 günlü, 429, 430, ve 431 nolu yasalarla cumhuriyetin dokusu güçlendirilmiş, 1926'de Medenî Yasa, 1928 ve 1937 Anayasa değişiklikleri ve öbür yasalarla yapı tamamlanmıştır.

Günümüz Anayasası'nın "İnkılâp Kanunlarının korunması" başlıklı 174. maddesinde sıralanan sekiz devrim yasasının amacı "...Türkiye Cumhuriyetinin lâiklik niteliğini koruma ve Türk toplumunu çağdaşlık uygarlık düzeyinin üstüne çıkarma..." olarak belirtilmiştir. Bu yasaların Anayasaya aykırılıklarının ileri sürülememesi ve ancak TBMM'nce değiştirilip kaldırılabilme olgusu konunun önemini açıklamaya yeter. Cumhuriyet bizim herşeyimizdir. Ama tehditler ve tehlikeler açıktır.

Cumhuriyet, Türkiye'nin kurtarıcı ve kurucusu, Türkiye aydınlanmasının kaynağı, Türkiye'mizle özdeşleşerek kurumlaşmış Atatürk'ten asla ayrılamaz. Niteliklerine asla dokunulamaz.

Oy, seçim, iktidar ödünleriyle yozlaştırılmaz. Güvencesi Türk Ulusu, özellikle Türk Gençliğidir. Biçimsel bırakmamak, sorunların çözümlenmesinde en değerli kaynak olarak yararlanmak için en sağlıklı dayanaktır.

Özet değinmeleri içeren bu yazı cumhuriyetle kazandıklarımızı anımsatırken cumhuriyet olmasa, padişah-halife ya da bir dikta heveslisinin elinde kalsak ne olacağımızı düşündürmeli ve görevlerimizi da-ha iyi yapmamız konusunda uyarıcı sayılmalıdır.

Yoksa, cumhuriyetin tanımından başlayıp siyasal, ekonomik, toplumsal, bilimsel, askerî alanlarda binlerce başarısını örneklerle, kanıtlarla anlatmak olanağı vardır. Başarısızlıklar cumhuriyet kurumunun değil, yöneticilerin ve sahip çıkması gerekenlerindir.

Ne var ki lâik cumhuriyet karşıtları yönetimi ele geçirmişlerdir. Geldikleri yerler, kullandıkları yetkiler, medyanın büyük kesimine yuvalanmaları, kimi üniversitelerde ve devlet organlarında etkinlikleri gözetilirse bunlara dayanan temelinin ne ölçüde sağlam olduğu kabul edilir.

Dinle bir tutulan sıkımbaş için Anayasa hazırlıklarına girildiği günümüzde ABD baskıları, AB dayatmaları, terör ve ılımlı islâm açılımlarıyla sorunlar ağında olduğumuz kuşkusuzdur. Kapitülâsyonları, sömürge düşkünlüğünü, yeni mandacıları, Sevr'i unutmayı Lozan'ı

özümseyerek Atatürk Cumhuriyeti'ni sonsuza değin bağımsız yaşatmak yurtseverlerin insanlık borcu ve yurttaşlık görevidir.